

УДК 378.126: 373.2: 372.881.1

ЛІЛІЯ ЗІМАКОВА
(Полтава)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКЛАДАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Розглянуто проблему ступеневої підготовки фахівців дошкільної освіти і визначено сутність професійної підготовки майбутніх магістрів дошкільної освіти до викладання лінгводидактичних дисциплін.

Ключові слова: *безперервна ступенева підготовка магістра дошкільної освіти, лінгводидактична підготовка фахівця дошкільної освіти, дидактичні основи та зміст навчальної дисципліни «Теоретичні та методичні основи викладання курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови».*

Процес підготовки нової генерації викладачів вищої школи, здатних позитивно впливати на її розвиток, потребує зростання якості знань, збереження професійної культури, виникнення нових функцій педагогіки вищої школи, спеціальних методик тощо.

Загальне реформування дошкільної освіти України та фахової підготовки педагогів дошкільного профілю зумовлено поступальними послідовними кроками реалізації «Концепції дошкільного виховання в Україні» (1993), розділу «Дошкільне виховання» Державної національної програми Освіти України XXI століття (1994), Базового компонента дошкільної освіти (1998), Закону «Про дошкільну освіту» (2001), Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (2008, 2014), реалізації Болонських угод у системі вищої освіти (з 1998), Законом Про вищу освіту в Україні (2014).

Спеціальність «Дошкільна освіта» цілком правомірно посідає вагоме місце в професійній підготовці педагогічних працівників. Необхідність і важливість виховання найменших дітей кваліфікованими вихователями безсумнівна. Сформувати такого педагога може збалансована система підготовки кадрів.

Ступенева підготовка передбачає чітку диференціацію навчальних планів, програм і певні кваліфікації, які в майбутньому надають право на відповідні посади. У вищих педагогічних закладах III-IV рівня акредитації (інститути, університети) можна здобути такі освітньо-кваліфікаційні рівні: бакалавр, спеціаліст, магістр.

Бакалавр дошкільного профілю – це, як правило, вихователь дітей дошкільного віку, який знає зміст та завдання розвитку мовлення дітей у ДНЗ за нормативними документами, володіє формами, методами, прийомами та засобами його здійснення тощо. *Спеціаліст* має право на посаду вихователя, а також організатора дошкільної освіти на всіх рівнях у ролі методиста, інспектора, завідувача різних закладів освіти та викладача педагогічного коледжу переважно з додатковою спеціальністю або спеціалізацією (логопеда дошкільного закладу, вихователя з правом проведення занять іноземною мовою тощо). Фахівець дошкільного профілю ОКР «спеціаліст» знає як та вміє організувати професійно-мовленнєву діяльність вихователів окремо взятого ДНЗ чи дошкільних навчальних закладів міста, району, області. *Магістр* – викладач вищого навчального закладу, науковий працівник, а також організатор професійної освіти й освітянських закладів. Магістр дошкільного виховання як викладач навчальної дисципліни «Теорія та методика розвитку рідної мови» (нині «Дошкільна лінгводидактика») у вищому навчальному закладі готує майбутніх вихователів до професійно-мовленнєвої діяльності.

З 1993 року діє Наказ Міністерства освіти і науки про Державні стандарти вищої освіти, в якому затверджуються вимоги до професійної підготовки фахівців дошкільного профілю освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Освітньо-кваліфікаційну характеристику та освітньо-професійну програму підготовки «спеціаліста» та «магістра» дошкільного профілю визначають самі навчальні заклади і погоджують їх із відповідними державними органами керівництва вищою освітою, а саме: підкомісією дошкільної і початкової освіти науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України; Департаментом вищої освіти Міністерства освіти і науки України.

Отже, вітчизняні вищі педагогічні навчальні заклади знаходяться у вільному пошуку головної стратегії професійної підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки та психології, а саме на таку кваліфікацію спрямувало виші Міністерство освіти і науки України. Випускові кафедри самостійно обирають зміст професійно-практичного циклу науково-практичної підготовки магістрів дошкільної освіти, який готується до викладання навчальних дисциплін педагогічної галузі науки – фахових методик дошкільної освіти.

На сучасному етапі розвитку і становлення магістратури спеціальності «Дошкільна освіта» здійснено небагато досліджень у цих напрямках. В основному науковців цікавлять загальні теоретико-методологічні основи педагогіки вищої школи, а розробка спеціальних методик викладання у магістратурі взагалі, і, зокрема на спеціальності «Дошкільна освіта», здійснюється не системно, окремими авторами (Л. В. Артемова, Г. В. Беленька, Н. І. Баглаєва, В. Г. Захарченко, І. О. Луценко та ін.). Важливою розробкою у цьому напрямі є навчальна програма «Методика викладання курсу «Теорія та методика розвитку українського мовлення у дітей дошкільного віку» І. О. Луценко та В. Г. Захарченко (2002, Київ) [1; 2; 4; 5].

Метою нашої *статті* є з'ясування сутності професійної підготовки майбутніх магістрів дошкільної освіти до викладання лінгводидактичних дисциплін. Завдання – висвітлити дидактичні основи професійної підготовки майбутніх магістрів дошкільної освіти до викладання курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови», а саме функції та принципи навчальної дисципліни «Теоретичні та методичні основи викладання курсу «Теорія та методика роз-

виту рідної мови»; окреслити зміст професійної підготовки майбутніх магістрів дошкільної освіти до викладання лінгводидактичних дисциплін.

Упродовж останніх десятиліть неодноразово дискутується питання, що виступає теоретичними та методологічними засадами різних галузей педагогічної науки, серед яких і є представлена у цій статті навчальна дисципліна – «Теоретичні та методичні основи викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» (далі ТМОВ «ТМРМ»). Визначення змісту будь-якого навчального предмета повинно враховувати його функціональні ознаки, принципи побудови, поняття і категорії, умови реалізації. Необхідно також враховувати, що ТМОВ «ТМРМ» – синтетична наука, яка має багаторівневий підхід – свого роду, дидактика в дидактиці та методика в методиці. У цьому аспекті викладачеві необхідно враховувати усі закономірності та принципи, поняття та категорії, умови реалізації першого рівня методики – дошкільної лінгводидактики та виробляти умови другого – основ викладання «ТМРМ» у ВНЗ.

Теоретичні та методичні основи викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» – це навчальна дисципліна, яка представляє цілеспрямований підхід, шлях науково-практичної підготовки магістрів спеціальності «Дошкільна освіта» до викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика розвитку рідної мови» (за навчальним планом Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка з 2012-2013 н. р. – «Дошкільної лінгводидактики»).

Випускники магістратури мають бути готові:

- до роботи асистента, викладача «Теорії та методики розвитку рідної мови» («Дошкільної лінгводидактики») у вищому навчальному закладі;
- до проведення власної наукової роботи та до керівництва науково-дослідницькою роботою студентів, зокрема до написання ними курсових робіт з актуальних проблем дошкільної лінгводидактики;
- до організації практики бакалаврів за завданнями навчальної дисципліни «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика») тощо.

У навчанні розрізняють три нерозривно пов'язані між собою аспекти: 1) навчальний предмет, або зміст освіти; 2) діяльність педагога – викладання; 3) діяльність студентів – навчання. У цьому аспекті основним завданням ТМОВ «ТМРМ» як системи наукових знань – дослідити закономірні зв'язки між цими трьома аспектами навчання (змістом освіти, процесом викладання та навчання) й на основі пізнаних закономірностей опрацювати вимоги до навчального предмета, викладання і навчання.

Аналіз літератури, присвячений питанням дидактики, методики навчальної дисципліни, проблемам вищої школи, дозволив нам сформулювати функції та принципи ТМОВ «ТМРМ» як навчальної дисципліни, що викладається на спеціальності 8.01010101 – Дошкільна освіта освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Функції ТМОВ «ТМРМ»: 1) соціальна – відбувається соціальна взаємодія між реципієнтами «викладач» – «магістрант»; засвоєння магістрантами суспільно-історичного, соціального досвіду; залучення до культурно-історичних цінностей; 2) інтелектуальна – узагальнення у процесі формування, розширення, диференціації й уточнення понятійного апарату майбутнього викладача; опосередкування вищих психічних функцій; розвиток пізнавальних інтер-

есів; задоволення комунікативних і пізнавальних потреб. У цьому разі ТМОВ «ТМРМ» є знаряддям формування нової професійної свідомості магістранта – викладача студентської молоді, провідним фактором його професійного-мовленнєвого розвитку; 3) професійно-особистісна – відбувається нове усвідомлення молодою людиною власного «Я» і рефлексії, самовираження, самоактуалізації і самовираження, мобілізація особистісних рис характеру, психічних процесів, які необхідні для здобуття професії викладача вищого навчального закладу та інші.

Принципи ТМОВ «ТМРМ»:

1) дидактичні принципи вищої школи: науковості навчання, його зв'язку з практикою; доступності навчання і поєднання абстрактності мислення з наочністю викладання; демократизму і гуманізму навчального процесу, його орієнтація на загальнолюдські й національні духовні цінності; індивідуалізація навчання, поєднання студентами індивідуального пошуку знань із роботою в колективі, єдності їх навчальної і дослідницької роботи; професійного спрямування навчально-виховного процесу та орієнтації студентів на самостійну, свідому і творчу діяльність; наступності і безперервності у навчанні; емоційності викладання; незалежності навчального процесу від втручання будь-яких політичних партій, інших громадських організацій [3, с. 33-34];

2) методичні: *міжпредметність* (полінауковість) – це принцип врахування предметних зв'язків, зокрема тісний зв'язок навчальної дисципліни ТМОВ «ТМРМ» із дошкільною лінгводидактикою, сучасною українською мовою, педагогікою вищої школи, методикою викладання дошкільної педагогіки та психології, основами наукових педагогічних досліджень тощо; *комунікативність* – спрямованість навчання майбутніх викладачів на широке використання рідної мови як засобу професійної комунікації і спілкування. Студенти-магістранти повинні легко оперувати базовими поняттями на заняттях із методики, під час проведення різних видів практик, керування науково-дослідницькою роботою студентів-бакалаврів; одночасно бути ініціатором професійного спілкування, легко його починати, вміло підтримувати, відповідати на поставлені запитання тощо; *організація спостережень над професійно-методичним матеріалом* – зміст цього принципу полягає у поєднанні теоретичного викладу матеріалу з його практичною реалізацією – підкріплення прикладами конспектів лекцій та практичних занять, спостереженнями за навчальною діяльністю студентів в реальних умовах, показ відеозаписів лекційних та практичних занять викладача тощо; *принцип забезпечення активної педагогічної практики* – цей принцип реалізується як на практичних заняттях, так і під час проходження магістрантами виробничої педагогічної практики у ВНЗ, на практичних заняттях із основ викладання «ТМРМ» – моделювання виробничих ситуацій, а на практиці – їх проведення; *широке використання активних методів навчання* – це процес широкого використання таких способів спільної діяльності викладача і студента, при яких навчальна діяльність носить творчий характер, у майбутнього педагога формується пізнавальний інтерес і творче мислення; *оптимальна інтенсивність навантаження* – це достатність розумового навантаження. Легкість у досягненні успіху призводить до зниження здібностей до розумової діяльності, послаблюється мобілізація готовності до переборення труднощів, не формується правильне ставлення до діяльності: обов'язковість і точність виконання завдань, відповідальність за якість і результат роботи викладача та інші.

Запропонований перелік функцій та принципів ТМОВ «ТМРМ» не вичерпує всі існуючі та можливі, а лише дає привід для продовження науково-педагогічного пошуку в цьому напрямі.

Сутність ступеневої лінгводидактичної підготовки фахівця зі спеціальності «Дошкільна освіта» у вищому навчальному закладі полягає у безперервності та наступності підготовки бакалавра, спеціаліста та магістра дошкільного профілю до навчання мови дітей та викладання дошкільної лінгводидактики студентам.

Безперервність полягає у формуванні на всіх етапах навчання майбутнього вихователя як культурного носія рідної літературної мови, як педагога з рідномовними цінностями, чеснотами, як педагога, глибоко перекананого у важливості періоду дошкільного дитинства у загальному мовленнєвому розвитку особистості.

Наступність лінгводидактичної підготовки фахівця дошкільного профілю полягає у послідовності і системності у розміщенні навчального матеріалу з однієї навчальної дисципліни в іншу навчальну дисципліну, з семестру в семестр, із освітньо-кваліфікаційного рівня в наступний рівень, у зв'язку та узгодженості ступенів і етапів навчально-виховного процесу.

Аналіз навчальних планів напряму підготовки та спеціальності «Дошкільна освіта» освітніх рівнів бакалавр, спеціаліст та магістр дає можливість утверджувати існування ступеневості лінгводидактичної підготовки фахівця у вищому навчальному закладі. Зокрема навчальними планами передбачено вивчення таких лінгвістичних та лінгводидактичних дисциплін: сучасна українська мова з практикумом, сучасна російська мова з практикумом, українська мова за професійним спрямуванням, теорія та методика розвитку рідної мови, методика навчання української мови у ДНЗ із російськомовним режимом роботи, методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах, теорія та методика організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільників, теоретичні та методичні основи викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» та ін.

Навчальна дисципліна «Теоретичні та методичні основи викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» як складова психолого-педагогічної підготовки фахівця дошкільного профілю освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» є важливою дисципліною.

Метою вивчення курсу є підготовка магістрантів спеціальності «Дошкільна освіта» до виконання обов'язків викладача вищого навчального закладу освіти, до організації навчально-виховного процесу з вивчення курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика»); проведення науково-пошукової та дослідницької роботи у цьому напрямі.

Основні завдання вивчення дисципліни: оволодіти теоретико-методичними основами курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика»); засвоїти зміст навчальної програми для вищих навчальних закладів з курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика») та пріоритетні напрями його оновлення; навчитись розпізнавати, розуміти і правильно оцінювати найсуттєвіші характеристики педагогічної діяльності в умовах адаптації до Європейської системи ECTS; сформувати вміння планувати та організовувати навчально-виховний процес у вищих закладах освіти з вивчення курсу; виховати у магістрантів особистісні якості

майбутнього педагога, його професійно-мовленнєву культуру, відповідальне ставлення до виконання ролі викладача.

У результаті опанування навчальної дисципліни «Теоретичні та методичні основи викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» магістранти повинні знати: загальні теоретичні положення викладання курсу; методику розвитку рідного мовлення дітей як наукову та навчальну дисципліну; зміст програми для вищих навчальних закладів із курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика») та пріоритетні напрями його оновлення; форми, методи та прийоми навчання студентів у вищих навчальних закладах.

У результаті опанування навчальної дисципліни студенти повинні вміти: планувати та організовувати навчально-виховний процес у вищих закладах освіти з вивчення курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» за допомогою ефективних форм, доцільних методів та прийомів викладання, а саме: планувати та проводити лекційні, практичні заняття з фахової дисципліни, організовувати самостійну роботу студентів тощо; здійснювати педагогічну особистісно-орієнтовану взаємодію зі студентами на засадах гуманності, толерантності, полісуб'єктності, що стало провідною ідеєю освітньої ідеології педагогіки XXI століття; аналізувати педагогічні ситуації, спираючись на теоретичні засади професійної педагогічної взаємодії; правильно контролювати та оцінювати знання, вміння і навички студентів спеціальності «Дошкільна освіта» з вивчення ними курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика») в умовах ECTS; розвивати уміння раціонально добирати, виготовляти дидактичний матеріал, наочність, слайд-презентації до занять відповідно їх освітньої мети.

Представимо структуру залікового кредиту навчальної дисципліни «Теоретичні та методичні основи викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорії та методики розвитку рідної мови»:

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади професійно-мовленнєвої підготовки фахівців дошкільного профілю у ВНЗ до навчання дітей рідної мови. Тема 1. Вступ. Особливості лінгводидактичної підготовки майбутніх педагогів дошкільного профілю. Тема 2. Професійно-мовленнєва готовність майбутніх вихователів до навчання мови дітей дошкільного віку. Тема 3. Предмет, мета, завдання навчальної дисципліни «Теоретичні та методичні основи викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика»).

Змістовий модуль 2. Дидактичні засади викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови». Тема 1. Програмно-методичне оснащення курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика»). Тема 2. Форми та методи викладання змісту навчальної дисципліни «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика»).

Змістовий модуль 3. Педагогічне проектування професійно-мовленнєвої підготовки фахівців дошкільного профілю у ВНЗ до навчання дітей рідної мови. Тема 1. Навчально-методична діяльність викладача курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови». Тема 2. Місце самостійної роботи в процесі вивчення студентами стаціонарної та заочної форм навчання курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови». Тема 3. Професійне становлення викладача методики розвитку мовлення дітей у вищому навчальному закладі.

Уведення в навчальний план фахової підготовки курсу «Теоретичні та методичні основи викладання у вищих навчальних закладах курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» задає професійному становленню майбутнього викладача особистісно зорієнтований вектор, актуалізуючи потреби магістрантів у професійному самопізнанні й самовихованні і стимулюючи набуття гуманістичної позиції у розв'язанні педагогічних завдань. Професійне зростання здійснюється у процесі освоєння теоретико-методологічних основ викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика»), ознайомлення із сучасними тенденціями розвитку дошкільної лінгводидактики як науки і навчальної дисципліни, навчально-методичного забезпечення курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» («Дошкільна лінгводидактика»), форм і методів навчання майбутніх вихователів дошкільній лінгводидактиці, техніки взаємодії викладача з магістрантами у системі «педагогічний монолог – діалог». Таке навчання має на меті не лише засвоєння окремих знань та умінь як моделей діяльності, а насамперед – розвиток тих особистісних якостей майбутнього викладача, які забезпечують професійне виконання педагогічної діяльності: гуманістична спрямованість, лінгводидактична компетентність, розвинуті здібності до педагогічної діяльності, володіння технікою педагогічного спілкування в процесі викладання курсу.

Подальше дослідження необхідно спрямувати на вдосконалення операційно-діяльнісного компонента професійної підготовки магістрів дошкільної освіти до викладання лінгводидактичних дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Артемова Л. В.* Педагогіка і методика вищої школи: навчально-методичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури / *Л. В. Артемова*. – К.: Кондор, 2008. – 272 с.
2. *Беленька Г. В.* Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: моногр. / *Г. В. Беленька*. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 320 с.
3. *Васянович Г. П.* Педагогіка вищої школи: навч.-метод. посіб. / *Г. П. Васянович*. – Львів: Ліга-Прес, 2000. – 100 с.
4. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільному закладі освіти: прогр. для студ. вищ. пед. навч. закл. осв. спец. 7.010101 – Дошкільне виховання / *А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Т. М. Котик*. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2002. – 48 с.
5. *Луценко І. О.* Методика викладання курсу «Теорія і методика розвитку українського мовлення у дітей дошкільного віку»: навчальна програма / *І. О. Луценко, В. Г. Захарченко*. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. – 16 с.

ЛИЛИЯ ЗИМАКОВА

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА МАГИСТРОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ К ПРЕПОДАВАНИЮ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Рассмотрена проблема непрерывной подготовки специалистов дошкольного образования и определена суть профессиональной подготовки будущих магистров дошкольного образования к преподаванию лингводидактических дисциплин.

Ключевые слова: непрерывная подготовка магистра дошкольного образования, дидактические основы та содержание учебной дисциплины «Теоретические и методические основы преподавания курса «Теория и методика развития родного языка».

LILIYA ZIMAKOVA

PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF PRE-SCHOOL EDUCATION TO TEACH LINGUODIDACTIC DISCIPLINES

The article considers the problem of stage training of specialists of pre-school education and defines the essence of professional training of future specialists of pre-school education to teach linguodidactic disciplines. The author defines didactic bases of the discipline "Theoretical and methodological basis of teaching of the course "Theory and methods of the native language development", which is included in the educational-professional masters program of preschool education in Poltava pedagogical University named after V. G. Korolenko, namely, its functions and principles.

"Theoretical and methodological basis of teaching in higher educational institutions of the course "Theory and methods of the native language development". is a training discipline that is focused approach, the way of scientific and practical training in Master's degree in Pre-school education and to teaching "Theory and methods of the native language development". ("Pre-school didactics").

The function of this discipline are following: social, intellectual, professional and personal and other Principles of learning: 1) didactic principles of the graduate school; 2) methodological principles: inter-subjectiveness (poli-scientifics); communication; organization of observations the professional-methodical material; the principle of the active pedagogical practices; extensive use of active teaching methods; optimal intensity and others.

The proposed list of functions and principles TLET does not exhaust all existing and possible, but only gives a reason for the continuation of scientific-pedagogical search in this direction. The author also highlights the goals, objectives, core competencies, the content of professional training of future specialists of pre-school education to teach linguodidactic disciplines, which includes three thematic modules: "Theoretical foundations of professional speech training of specialists of pre-school profile HEE to teach children their native language", "Didactic teaching in higher education course "Theory and methods of the native language development", "Pedagogical design professional speech training of specialists of pre-school profile of HEE to teach children their mother tongue".

Master's graduates must be prepared to work as lecturer or the assistant of lecturer of "Theory and methods of the native language development". ("Pre-school didactics") in higher educational establishment; to conduct their own research and management of research work of students, in particular before writing their term papers on topical issues of preschool didactics; to the organization of the practice of bachelors on the tasks of the discipline "Theory and methods of the native language development" ("Pre-school didactics") and others.

Keywords: *continuous multi-level master training of pre-school education, linguo-didactics training of pre-school education, didactic framework and contents of the educational discipline "Theoretical and methodological basis of teaching of the course "Theory and methods of the native language development".*

Одержано 16.10.2014, рекомендовано до друку 11.11.2014.